

YAHYÂ BİN BAHŞÎ VE MENÂKIBU'L-CEVÂHİR

Hatice LİMAN

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

“Emir Sultan” adıyla tanınan Mehmed Şemseddin Buhârî hakkında pek çok menâkıbnâme kaleme alınmıştır. Bunlardan birisi de Emir Sultan’ın halifelerinden, Tuzla Medresesi’nde müderrislik yapan Gönenli Yahyâ b. Bahşî’nin “Menâkıbu'l-Cevâhir” isimli eseridir. 121 sayfa olan eserde Emir Sultan hakkındaki menkabelerin yanı sıra onun halifelerinden Hacı İsa Dede ve Hacı Mustafa Dede hakkında da menkabeler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Emir Sultan, Yahyâ b. Bahşî, menâkıbnâme, Menâkıbu'l-Cevâhir.

ABSTRACT

Yahya b. Bahshi and “Manaqib al-Cawahir”

Lots of manaqibs were written about Mehmed Şemseddin Buhari who was known as “Emir Sultan”. One of the manaqibs written on him was the “Manaqib al-Cawahir” written by Yahya b. Bahshi, who was a derwish of Emir Sultan and also a teacher at Tuzla Madrasah. He was from Gönen. The manaqibnamah has 121 pages and it includes manaqib about Emir Sultan and his substitutes Hacı İsa Dede and Hacı Mustafa Dede

Key Words: Emir Sultan, Yahya b. Bahshi,Manaqibnama, Manaqib al-Cawahir.

GİRİŞ

Buhara’da doğan Emir Sultan’ın asıl adı, Seyyid Şemseddin Muhammed b. Ali el-Hüseyinî el-Buharî’dir.¹ İlk tasavvufî eğitimini çömllekçilik yapmasından dolayı Emir Külâlî lakabıyla anılan babası Seyyid Ali’den alan Emir Sultan, Kübreviyye tarikatına mensuptur.² Gençlik yıllarında babasını kaybeden Seyyid Şemseddin Buharî, Buhara’da bir müddet çömllekçilik yaptıktan sonra hacca gitmiştir. Hac vazifesini yerine getirip peygamberimizin kabrini ziyaret için Medine’ye gitmiş ve orada bir müddet kalmıştır.³ Daha sonra peygamberimizden

¹ Osmanzâde Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, Haz.Mehmet Akkuş-AliYılmaz, Kitabevi Yay., c.1, İstanbul, 2006, s.344; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî*, Haz.Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yay., Bursa ,1997,s.35; Hüseyin Algül, *Bursa’da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, Marifet Yay., İstanbul,1982,s.215.

² M. Şemseddin, *age*,s.36;Mustafa Kara,*Bursa’da Tarikatlar ve Tekkeler*, Sır Yay.,İstanbul, 2001,s.220,H.Vassaf, *age*, c.1, s.344.

³ M.Şemseddin, *age*, s.37; H.Vassaf, *age*, c.1, s.345; Baldırzâde Selîsî Şeyh Mehmed, *Ravzâ-i Evliyâ*, →→

rüyasında aldığı ilâhi işaret üzere Diyâr-ı Rûm'a gelmiştir. Kendisine rehberlik eden nurdan kandillerin⁴ Bursa'da gözden kaybolmasıyla ömrünü bu şehirde geçireceğini anlayan Seyyid Şemseddin Buharî, ilk önce Gökdere civarında daha sonra da Pınarbaşı'ndaki Gâr-ı Âşikân denilen yerde ikamet etmiştir. Günlerini ibadet ve riyazetle geçiren Seyyid Şemseddin Buharî, çok geçmeden Bursa'da tanınmış ve sevenlerinin sayısı günden güne artmıştır.

Seyyid Şemseddin Buharî'nin Bursa'ya geldiği dönemde tahtta bulunan Yıldırım Bâyezid'in kızı Hundi Sultan'ın gördüğü rüyanın bir seyyidle evleneceği yönünde tabir edilmesi ve Hundi Sultan'ın Bursa'da, rüyada belirtilen nitelikte bir kişinin olduğunu öğrenerek Seyyid Şemseddin Buharî'ye evlilik teklif etmesi sonucu Buharalı derviş, Osmanlı sarayına damat olmuştur. Rivayete göre bu evliliğin gerçekleştiği dönemde Edirne'de bulunan Yıldırım Bâyezid, durumu haber alınca Emir Sultan'ın üzerine kırk asker göndermiş ama Emir Sultan'ın gösterdiği kerametle askerler amaçlarına ulaşamamışlardır.⁵ Yıldırım ve Emir Sultan'ın bu şekilde başlayan ilişkileri zamanla muhabbete dönüşmüştür.

Hem seyyid hem de saraya damat olan bu zâtın yalnız halkın değil devlet adamlarının gönlünde de yeri apayrıdır. Öyle ki; Emir Sultan, Yıldırım Bâyezid'a Niğbolu zaferi sebebiyle Abbasi Halifesi tarafından "Sultan-ı İklîm-i Rûm" ünvanı verildiğinde kılıç kuşatmıştır.⁶ II.Murad'a da kılıç kuşatan Emir Sultan, müridleriyle beraber 1422'deki İstanbul kuşatmasına da katılmıştır. Sultan Murad ve amcası Mustafa arasındaki taht mücadelesinde Emir Sultan'ın, kendisine danışan II. Murad'ı desteklemesi onun siyasi olaylardaki konumuna bir örnektir. Emir Sultan'ın devlet adamları nezdindeki önemine bir örnek de, Germiyanoglu Yakup Bey'in topraklarını Osmanlı topraklarına kattığını Sultan Murad'a bildirmek için Edirne'ye giderken önce Bursa'ya uğrayarak Emir Sultan'ı ziyaret etmesi sayılabilir.⁷

Emir Sultan'ın yaşadığı yer zamanla büyük bir mahalleye dönüşmüş, Emir Sultan Külliyesi için pek çok vakıf kaynakları tahsis edilmiş, pek çok devlet adamı tarafından Bursa'da imaretler yapılmıştır.⁸ Ayrıca 1570'li yıllarda nüfusu 2000-2500 civarında olan Emir Sultan mahallesinde oturan halktan uzun bir dönem Buharalı dervişe hürmeten vergi alınmamıştır.⁹ Bursa'yla sınırlı kalma-

→ →

Haz.Mefail Hızlı- Murat Yurtsever, Arasta Yay., Bursa, 2000, s.75.

⁴ Bilal Kemikli, "Emir Sultan ve Edebi Muhiti", *Emir Sultan ve Erguvan*, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa,2007, s.41.

⁵ M.Şemseddin, *age*, s.37; Balırcâzâde, *age*, s.78; Yahyâ b. Bahşî, *Menâkıb-ı Cevâhir*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, no:4564, s.9a, İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1995, c.1, s.532.

⁶ Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara,1996, s.1041; H.Vassaf, *age*, s.346; Şinasi Çoruh, *Emir Sultan*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, tarihsiz, s.146.

⁷ Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Haz.: Kemal Yavuz-Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat Tanıtım, İstanbul, 2003, s.188.

⁸ Yusuf Oğuzoğlu, "Emir Sultan'ın Yaşadığı Şehir: Bursa", *Emir Sultan ve Erguvan*, s.23.

⁹ Osman Çetin, "Bursa'da Ayrıcalıklı Bir Mahalle: Emir Sultan", *Bursa Araştırmaları Dergisi*, Bursa Araştırmaları Vakfı, Bursa, 2006, s.42.

yan Emir Sultan muhabbeti, Balıkesir, Edincik, Gelibolu, Edremit, Tuzla, Aydın, Saruhan ve Karaman'a kadar yayılmıştır. Hatta Bergama'da Emir Sultan isimli bir cami, Kayseri'de de Emir Sultan isimli bir vakıf mevcuttur.¹⁰

Kadıızâde-i Rûmî, Niyâzî, Ahmed-i Dâî, Süleyman Çelebi, Hasan Hoca b.Yusuf, Molla Hüsrev, Ahmed Paşa onunla çağdaş olan Bursa'da yaşayan alim ve şairlerdir.¹¹ Bu dönemde Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i yazılmış, Hacı Bayram-ı Veli Bursa'ya gelerek bir süre Çelebi Mehmed Medresesinde müderrislik yapmış, Somuncu Baba ve Ekmekçi Koca isimleriyle anılan Şeyh Hamidüddin-i Aksarâyî Bursa'ya göç etmiştir.¹² Eşrefoğlu Rûmî'nin ilk hocası olan Emir Sultan, Sadreddin Konevî'nin Miftâhü'l-Gayb'ını Molla Fenârî'den okumuştur. Bütün bu faaliyetler ve adeta bir "kültür çekirdeği"¹³ vazifesini gören Emir Sultan'ın çevresindeki isimler, onun ekseninde nasıl bir ilim-kültür muhiti oluştuğunu göstermeye kâfidir.

Emir Sultan'ın yaşadığı dönemden 1900'lü yılların başına kadar devam eden "Erguvan Bayramı" adı verilen geleneğe göre; çevre illerdeki sûfiler sene de bir kez, bahar aylarında toplanarak Emir Sultan'ı ziyarete gelip sabaha kadar dergahta zikir u tevhid ederler, sonra da birer gece İncirli, Üftâde, Üçkozlar dergâhlarında ve Mevlevîhane'de ağırlandılar.¹⁴

Emir Sultan, 1429'da veba salgını sebebiyle vefat etmiş, cenaze namazı Hacı Bayram-ı Veli tarafından kıldırılmıştır. Ahmed Hamdi Tanpınar'ın "XV. asır Türkiye'sinin halk muhayyilesine en fazla mâl olmuş çehresi"¹⁵ olarak tanıttığı Emir Sultan hakkında bu niteliğinden dolayı birçok menâkıbnâme derlenmiştir. Mustafa Armağan'ın deyişle Emir Sultan, "Sadece Bursa'nın değil, bir bakıma da çağının sözcüsüdür ve hakkında anlatılan yığınla menkıbe de devrinin zihniyetini bütün encâmıyla yansıtan hâlis aynalar mesâbesindedir."¹⁶ Tasavvuf, tarih, dil, folklor ve toponomi araştırmaları için zengin bir kaynak olan bu eserleri şöyle sıralayabiliriz:

* *Müzîlû's-şükûk* Hasan Efendi (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Ulucami böl., no:1701)

* *Cenâhu's-sâlikîn*-Lütfullah Efendi (Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Genel Kitaplık, no:4826)

¹⁰ Halim Baki Kunter, "Emir Sultan Vakıfları", *Emir Sultan ve Erguvan*, s.185.

¹¹ Kadir Atlansoy, "Emir Sultan Dönemi İlim, Kültür ve Sanat Hayatı Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *Emir Sultan ve Erguvan*, s.25.

¹² Yusuf Oğuzoğlu, *agm*, s.24, Somuncu Baba hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmed Akgündüz, *Arşiv Belgeleri Işığında Somuncu Baba Şeyh Hâmîd-i Velî ve Neseb-i Âlîsi*, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Yay., İstanbul, 1992.

¹³ Bilal Kemikli, *agm*, s.41.

¹⁴ M. Şemseddin, *age*, s.40.

¹⁵ Ahmed Hamdi Tanpınar, *Beş Şehir*, Dergâh Yay., İstanbul, 2005, s.109.

¹⁶ Mustafa Armağan, "Emir Sultan'ın Edirne'de Yanan Kandilleri", *Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü*, Bursa Kültür, Sanat ve Turizm Vakfı, Bursa, 2002, s.137.

* *Divân-ı Müdâmî der-Vasf-ı Emir Sultan-Müdâmî* (İ.Ü. Ktp., TY, no:5220)

* *Menâkıb-ı Emir Sultan (Vesîletü'l- Metâlib)*-Zeynelâbidîn b. Hacı Kasım
(Millet Ktp., Ali Emirî böl., no:1060)

* *Menâkıb-ı Emir Sultan*-Nimetullah Efendi (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no:4564, Millet Ktp., no:1112, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, no:3625)

* *Menâkıb-ı Emir Sultan*-Mehmed Şevki Efendi (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no:3691, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar böl., no:3143/13, Süleymaniye Ktp., H.Hüsnü Paşa böl., no:831, Millet Ktp., no:831)

* *Menâkıb-ı Emir Sultan*-Senâyî Çelebi (Süleymaniye Ktp., Düğümlü Baba böl., no:568, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, no:4644) Bu eser 1289'da İstanbul'da neşrolunmuştur.

* *Menâkıb-ı Emir Sultan*-Hüsamüddin Celil el-Bursevî (Süleymaniye Ktp., Hüsvre Paşa böl., no:185, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, no:457)

* *Menâkıb-ı Emir Sultan*-İsmail Hakkı Bursevî (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa böl., no:265)

**Menâkıb-ı Cevâhir* -Yahyâ b. Bahşî

YAHYÂ BİN BAHŞÎ KİMDİR?

Kaynaklarda ismi, Bahşî-zâde Yahyâ Efendi, Muhyiddîn, Yahyâ b. Yahşî, Tuzlalı Yahyâ Efendi şeklinde de geçen Yahyâ b. Bahşî'nin doğum tarihi, yeri ve ailesi hakkında kaynaklarda çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Bahşî'nin, Sicill-i Osmânî'de babasının da kendisi gibi müderris olduğu, H.940'da Trablusşam'da kadılık görevinde bulunduğu, ancak Dürzîler tarafından yolunun kesilerek H.946'da şehid edildiği kaydedilmektedir.¹⁷ Ancak Yahyâ b. Bahşî'nin kaynaklarda H.940'ta vefat ettiğinin bildirilmiş olması, Sicill-i Osmânî'de tanıtılan kişinin tarih itibariyle onun babası olamayacağını gösterir.

Bazı kaynaklarda Bahşî'nin Gönenli¹⁸, bazı kaynaklarda ise Kızılcatuzlalı.¹⁹ olduğu rivayet edilmektedir. Bahşî'nin, hayatının bir bölümünü Gönen'de geçirmiş ya da Gönen'de doğup, daha sonra oradan göç etmiş olması imkan dahilindedir. Görevli bulunduğu medrese Çanakkale 'nin Kızılcatuzla köyündedir. Bundan dolayı da bazı kaynaklarda Gönenli, bazılarında ise, Kızılcatuzlalı oldu-

¹⁷ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, Haz.:Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1996, c.2, s.354.

¹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Karesi Meşahirî*, Haz.Mehmet Sarı-Ahmet Karaman, Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, Balıkesir, 1999, s.70; H.Vassaf, *age*, c.I, s.353; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Yay., Ankara, 2000, s.199, Aziz Kılınç, "Ezine Yöresinin Folklorik Yapısında Manevî Ziyaret Yerleri", *Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi*, sayı:19 (h.bektas.gazi.edu.tr/portal/html/modules.php?name=News&file=article&sid=461).

¹⁹ Balırdzâde, *age*, s.221; M.Şemseddin, *age*, s.44.

ğu rivayet edilmiş olabilir.

İlim tahsilinden sonra Ayvacık'ın Kızılcatuzla köyünde bulunan Murad Hüdâvendigâr medresesine müderris olarak tayin edilmiştir.²⁰ İlimi, fazileti ve hafızasının kuvvetiyle meşhur olan Bahşî'nin, kaynaklarda Kadı Beyzâvî'nin tefsirini öğrencilerine mütalaasız okuttuğu rivayet edilmektedir. Tasavvufi eğitimi ni Emir Sultan'ın halifelerinden Şeyh Lütfullah Karamânî'nin yanında tamamlamıştır.²¹ Lütfullah Efendi'nin oğlu Abdurrahman Efendi Bursa'daki Emir Sultan dergâhında post-nişin olunca bazı kimseler Abdurrahman Efendi'nin yaşının genç olması sebebiyle bu görevi yerine getiremeyeceğini öne sürerek Yahyâ b. Bahşî'yi post-nişinlik iddiasıyla Bursa'ya getirtmişlerdir. Fakat Bahşî, bu iddiasında başarılı olamamıştır.²² Müderrislikten emekli olunca Yaylacık köyünde bir tekke kurarak halkı irşad etmekle meşgul olan Bahşî, *Menâkıbu'l-Cevâhir* isimli eserinde Allah dostlarının ve halifelerinin vefat etmeleri ve kendi devrinde yaşayan seccade-nişinlerin dünya işiyle meşgul, din yolunda gayretsiz olmaları sebebiyle o yüce makamda duramayıp Gönen kasabasına geldiğini söylemektedir.²³ Sûfî bir müderris olarak hem tekke, hem de medrese geleneklerini bünyesinde toplamış olan Bahşî'nin bazı kaynaklarda H.840'ta bazılarında ise H.940'ta vefat ettiği kaydedilmektedir. Bahşî'nin vefat tarihinin H.940 olması tarihsel olarak uygundur. Çünkü Emir Sultan H.833'te vefat etmiştir. Bahşî, *Menâkıb*'ini onun vefatından sonra telif etmiştir. Ayrıca kaynaklarda Bahşî'nin şeyhi olarak zikredilen Şeyh Lütfullah Karamânî'nin vefat tarihi de H.894'dür. Bahşî'nin, şeyhinin oğlu yerine posta geçmek iddiasıyla Bursa'ya getirilmiş olması tarihsel olarak onun H.840'ta vefat etmediğini doğrulamaktadır.²⁴ Yahyâ b. Bahşî'nin oğluyla birlikte medfun olduğu kabri, Çanakkale'nin Ezine ilçesine bağlı Yaylacık köyündedir.

Yahyâ b. Bahşî, telif ettiği eserleriyle dini-sosyal tarihimizin önemli şahsiyetlerinden birisidir. Onun tespit edebildiğimiz eserleri şunlardır:

1-*Şir'atü'l-İslâm Şerhi* (Atıf Efendi Yazma Eser Ktp., Arşiv No:34 ,34 Atf 1421, Nuruosmaniye Yazma Eser Ktp., 34 Nk 2440-2441, Konya Karatay Yusufaga Ktp., 42 Yu 89, Köprülü Yazma Eser Ktp., Mehmed Asım Bey Koleksiyonu,34 Ma 158, Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp.,19 Hk 478, Kastamonu İl Halk Ktp., 37 Hk 2531-1441, Balıkesir İl Halk Ktp. 10 Hk 551-986)

2-*İzhârü'l-Esrâr* (Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., 42 Kon 5724/5)

3-*Lemhu Mesâilî'n-Nahvîye fî Şerh-i Avâmili'l-Birgîvîye* (Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp., 19 Hk 5299/1, Kastamonu İl Halk Ktp., 37 Hk 1012/10) Bu eser

²⁰ Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri, İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yay.*, İstanbul, 1984, s.199; Mecdî Mehmed Efendi, *Şakâyık-ı Nu'mâniyye ve Zeyilleri*, Çağrı Yay., İstanbul, 1989, s.343.

²¹ Bursalı Mehmed Tahir, *age*, s.199; Baldırzâde, *age*, s.221.

²² Mehmed Şemseddin, *age*, s.44.

²³ Bahşî, *age*, 116b, 117a.

²⁴ M. Şemseddin, *age*, s.59.

Lemhu Mesâili'n-Nahvîye adıyla Milli Ktp., Samsun İl Halk Ktp. Koleksiyonu, 55 Hk 164/1, Kayseri Raşit Efendi Eski Eserler Ktp., 11266/22'de kayıtlıdır.

4-*Menâkıb-ı Cevâhir li Hakk-ı Emîr Sultân* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi böl., no: 4559,4975, Ali Nihat Tarlan böl., no:138/2, H.Hüsnü Paşa böl., no:831/2, Millet Ktp., Ali Emirî böl., no:1114, Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş böl., no:410, Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, Arşiv no:06 Mil Yz A 3406-3344, İstanbul Belediye Kütüphanesi, no:3188, İ.Ü. Merkez Kütüphanesi, no:7, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. Isparta İl Halk ktp. Koleksiyonu 32 Hk 228)

5- *Mevlûd* (Süleymaniye Ktp., Tercüman Gazetesi Ktp. Türkçe Yazmaları, Y-183-1)²⁵

Kütüphane taramalarında rastlamadığımız fakat kaynaklarda Bahşî'ye ait olduğu rivayet edilen eserler ise şunlardır²⁶:

- 1-*Menâkıb-ı Şeyh Muhammed b. İsâ-yı Akhisârî*
- 2-*Sihâh-ı Acemî*
- 3-*Maktel-i İmâm Hüseyin*
- 4-*Dîvân-ı İlâhiyât*
- 5-*Envâr-u'l- Kulûb*
- 6-*Sadru's-Şer'iyye'ye Haşiye*

MENÂKIBU'L-CEVÂHİR

Biz, Bahşî'nin bu eserinin Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Böl., no:4559'da bulunan nüshası hakkında bilgi vermeye çalışacağız. Eserin telif tarihi H:932, istinsah tarihi de H.1004'dür. Müstensihî hakkında bilgi sahibi olmadığımız eserin fiziksel özellikleri şöyledir: Boyut: 210x130-150x85mm.; yaprak:121; satır:13; yazı türü: nesih; kağıt türü: sarıca.

Menâkıb-ul-Cevâhir'i telif ettiği dönemde yaşının epeyce ilerlemiş olduğunu belirten Bahşî'nin ifadesine göre; eseri zahirde kendisinin yazmıştır ama aslında bu, Emir Sultan'ın keremindedir.²⁷ Cevherin kıymetini nâdânların bilemeyeceği, bu sebeple de eserini avam için yazmadığını söylemektedir.²⁸ Yazar, eserinin sebab-i telifini şöyle açıklar: "Biz daima Hz. Emir gibi, Allah dostlarının himmetine muhtacız. Biz onların nelerine gerekimiz ki, diyip hayret ederdik, ama Hz. Emir'i sevenler vefat edip onun kerametlerini anlatacak kimse kalmayınca bu iş bizim üzerimize farz-ı ayın gibi sorumluluk yükledi. Ölmeden önce bu der-

²⁵ Bkz. Ali İhsan Akçay, "Gönenli Yahyâ b. Bahşî ve Mevlidi" *Süleyman Çelebi ve Mevlid:Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*,(Ed:Mustafa Kara-Bilal Kemikli) Bursa, 2007, s.321-333.

²⁶ Bursalı Mehmed Tahir, *age*, 199; Hüseyin Vassaf, *age*, s.353-354, İ.H.Uzunçarşılı, *Karesi Meşâhiri*, s.70.

²⁷ Bahşî, *age*, 118 a.

²⁸ Bahşî, *age*, s.120 b.

yâdan bir katre, güneşten bir zerre ortaya çıkarıp bir kitap yazayım ki bundan her zaman faydalanılsın, başkasına bağlanılmayıp onun rûh-ı şeriflerinden istimdâd edilsin. (...) Biz hikmet-i Lokman'dan halâyıka ifşâ eder gibiyiz.”²⁹

Eser, Allah'a dua ve hamd, Rasulullah'a salât u selâmla başlar. Arapça olan bu kısımdan sonra Bahşî'nin çoğunlukla Emir Sultan'ın hizmetinde bulunan Zâkir Ali Hoca, Nebi Hoca ve Ece Baba'dan rivayet ettiği menkıbeler yer alır.

Eserdeki kırk iki menkıbeden altısı hariç, diğerlerinde “Menakıb” başlığı vardır. Müellif genelde yeni bir menkıbeye geçeceğini, ayet ve hadislerden örneklerle evliyaullahı muhabbet, dünyanın geçiciliği, nefsin kötülükleri gibi temaları işleyen manzum bölümlerle haber verir. Menkıbelerin neredeyse yarısının ana kahramanı Emir Sultan olmakla beraber, hemen hemen diğer menkıbelerin de ana kahramanı, Emir Sultan'ın İbrahim Edhem mertebesinde saydığı Hacı İsa Dededir. Emir Sultan'ın Bâyezid-i Bistâmî mertebesinde olduğunu söylediği halifelerinden Hacı Mustafa Dede hakkında da birkaç tane menkıbe vardır.³⁰

Yazar, eserini avam için yazmadığını söylese de eserin dili oldukça sadedir. Yer isimleri açısından oldukça zengin olan eserde olaylar genelde Mekke, Medine, Bursa, Mihaliç, Gelibolu, Manyas, Karaman, Balıkesir ve Gönen'de cereyan etmiştir. Bahşî'nin hem sûfî, hem de müderris oluşunun etkilerinin üslûbunda açıkça görüldüğü bu eserde bahsi geçen konuları şöyle sıralayabiliriz:

*Mehmed Şemseddin Buhârî'nin gördüğü rüya üzerine Buhara'dan Hicaz'a daha sonra da Anadolu'ya gelip Pınarbaşı'na yerleşmesi.

*Mehmed Şemseddin Buhârî'nin verdiği paranın tükenmemesi.

*Mehmed Şemseddin Buhârî'nin Yıldırım Bâyezid'in kızı Hundi Sultanla evlenmesi ve sonrasında Yıldırım'la Çelebi Mehmed'in buna tepki göstererek Mehmed Şemseddin Buhârî'nin üzerine asker göndermeleri karşısında Mehmed Şemseddin Buhârî'nin gösterdiği kerametler.

*Hz.Emir'in insanların zihinlerindeki sorulara daha kendisine söylenilmeden cevap vermesi.

*Sultan Murad ve Sultan Mustafa arasındaki taht kavgasında Hz.Emir'in desteğini alan Sultan Murad'ın tahta geçişi.

*Miraç hadisesinin ruhani mi yoksa cismani mi olduğu .

*Dönemin Bursa alimlerinin Emir Sultan'ı imtihan etmek istemeleri.

*Hacı Bayram-ı Veli'nin Hz.Emir'i ziyarete geldiği sırada şahit olduğu kerametler.(Çatıdan düşen direğin havada asılı kalması)

*Ece Sultan'ın gösterdiği kerametler.

*Hz.Emir'in Hacı İsa dede ve Hacı Mustafa dedeyi halife olarak ilan etmesi.

*Tarik-i meşâyih'in biri keşfî biri de keddî olmak üzere iki çeşit olduğu.

²⁹ Bahşî, age, 68a-b, 69a.

³⁰ Bahşî, age, s.43 a.

*Hacı İsa dedenin Fatih Sultan Mehmed'le yakınlaşmasını çekemeyen alimlerin onu imtihan etmeleri.

*Hz.Emir'in kerametlerine mazhar olanların hatıraları.

*Fatih ve Uzun Hasan mücadelesinde Hz.Emir'in kimin muzaffer olacağını önceden söylemesi.

*Hacı İsa dedenin Hızır (a.s)'la karşılaşması.

*Hacı İsa dedenin Kosova muharebesine ricâl-i gaybla katılarak bir askeri düşman elinden kurtarması.

*Hacı İsa dedenin parasının azken çoğalması.

*Hacı İsa dedenin çocukken melekler tarafından alınarak peygamberimizin huzuruna götürülmesi.

*Hacı İsa dedenin Fatih Sultan Mehmed'i bazı konularda uyarması ve Fatih'in mazhar olduğu kerametleri.

*Hacı İsa dedenin eteklerini silkeledikçe altınların dökülmesi.

*Hacı İsa dedenin boş olan cebinden para çıkarması.

*Hacı İsa dedenin vefatı.

*Hacı Mustafa dedenin kendisine bir rüya anlatılmadan tabir etmesi.

İncelediğimiz diğer Emir Sultan menâkıbnâmeleri³¹ yapı olarak Bahşî'nin *Menâkıb*'ıyla büyük benzerlik arz etmektedir. Emir Sultân hakkında yazılan menâkıbnâmelerden ilki olması kuvvetle muhtemel olan Şeyh Hasan Hoca'nın *Müzilü's-Şükûk*³² isimli eseri ve ikincisi olan Şeyh Lütfullah Efendi'nin *Cenâhu's-Sâlikîn* isimli eseri Arapçadır. Yahyâ b. Bahşî bu kaynaklardan yararlanmış ancak, yer isimleri ve kaynak kişileri bakımından oldukça orjinal bir metindir. Aynı zamanda tespitimize göre konuyla ilgili ilk Türkçe Emir Sultân menâkıbnâmesidir. Diğer menâkıbnâmelerde bu eserden faydalandığı görülmektedir. *Menâkıbu'l-Cevâhir* bu menâkıbnâmeler arasında dilinin sadeliği açısından diğerlerinden bir adım öndedir. İncelediğimiz menâkıbnâmelerin pek çoğunda Bahşî'nin *Menâkıb*'ından bazı bölümlerin aynen nakledilmesi, bu eserlerin bazılarında Bahşî hakkında menâkıbların bulunması ve elde edebildiğimiz tarihsel veriler³³ Bahşî'nin *Menâkıb*'inin Emir Sultan hakkında yazılan ilk üç menâkıbdan biri olduğunu göstermektedir.

³¹ Şevkî, Menâkıb-ı Emir Sultân, Bursa Eski Eserler Ktp., Genel kitaplık, no:495-5149/1, Menâkıb-ı Emir Sultân, Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Kütüphanesi, Nadir Eserler, no:10916, Risâle-i Menâkıb-ı Emir Sultân, Süleymaniye Ktp., Zühdü Bey Böl.,no:558-05, Senâi, Menâkıb-ı Emir Sultân, Süleymaniye Ktp., Dügümlü Baba Böl., no:568, Hüsâmüddin Celîl el-Bursevî, Menâkıb-ı Emir Sultân, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa Böl., no:457

³² Bursa Eski Eserler Ktp., Ulucami Böl., no:1701, 55 vr.

³³ Bursa Eski Eserler Ktp., Genel Kitaplık, no:4826, 9 vr.

³³ Kütüphane kayıtlarından elde ettiğimiz bilgilere göre diğer Menâkıb-ı Emir Sultân müelliflerinin vefat tarihleri şöyledir: Hasan Hoca (öl.845), Şeyh Lütfullah Efendi (öl.894), Hüsâmüddin Bursevî (öl.1042), Senâi Çelebi (öl.970). Nimetullah Efendi'nin vefat tarihine kütüphane taramalarımızda ulaşamadık fakat Hüsâmüddin Bursevî'nin eserinin sonunda emir Sultan'ın halifelerinin menâkıbları zikredilirken Nimetullah Efendi'nin menâkıbı Yahyâ b. Bahşî'nin menâkıbından sonra zikredilmektedir. Bu da Nimetullah Efendi'nin Bahşî'den sonra vefat ettiğini gösterir.

Nazm

Yine dinle bu sözi sen îy a'lâ
 Ki hoşnûd ola senden Hak tealâ
 Şu kim terk ide gönülden riyâyı
 Ki ya'nî seve gerçek evliyâyı
 Günâhları ola eşyâ sağışı
 İşit dinle kim anun n'olur işi
 Kim ol sevdüğünün yüzi suyına
 Bağışlanur heb anun hürmetine
 Gel imdi sıdk ile sev evliyâyı
 Ki tâ bulasın anlardan vefâyı
 Müyesser ideler tâ kim murâdun
 Dirile evliyâ silkinde adun
 Bu dünyâ hubbunı 'aynuna alma
 Bulardan ayrılıb yabanda kalma
 Bilürsin kim buna gelen göçerler
 Bu menzilde konan âhir göçerler
 Geçer nesnenün olmaz i'tibârı
 Dutamaz kimesne elde gubârı
 Gel imdi evliyâyı sev gönülden
 Menâkıb geldi dinle cân u dilden

Menâkıb

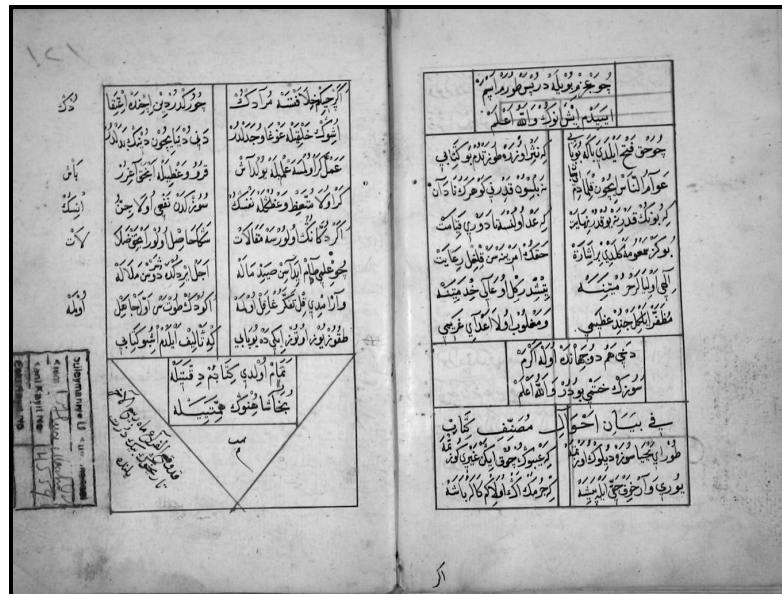
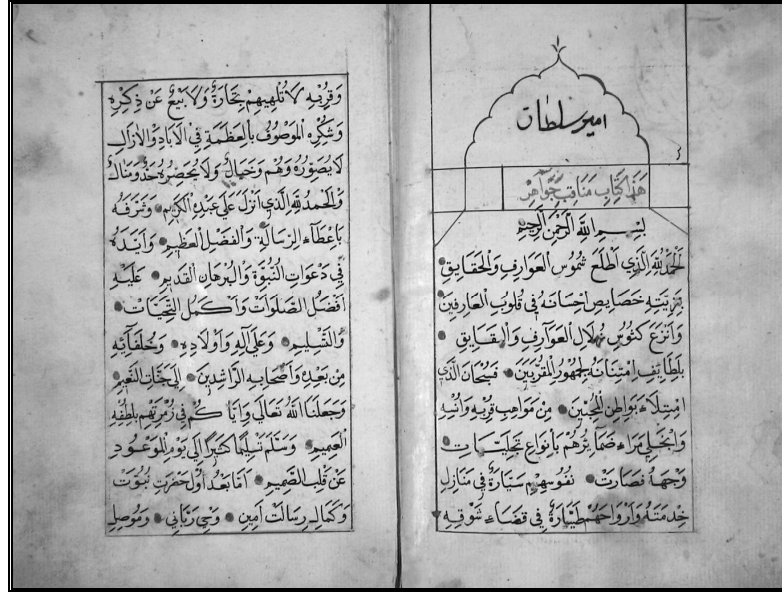
Andan bir 'azîz Şeyh Hâcî Bayrâm'un ehibbâsı rivâyet idüb didi kim bir kere Hâcî Bayrâm hazretleri rahmetu'l-lâhi 'aleyh Bursa'ya gelüb didi kim Hazreti Emîr'ün nevvera'l-lâhu merkadehu hıdmetine dest-i bûsa varduğınca bile idüm vaktâ kim Hâtûn ananın serâyı havlisine duhûl eyledük meger neccârlar ol serâyun sakfını ta'mîr iderlerdi nâ-gâh sakfinden bir üstün ya'nî direk hevâda mu'allak turub yire inmedi andan Şeyh Hâcî Bayrâm didi kim bu esnâda izhâr-ı kerâmete 'aciz yoğidi kusalar inüb düşse ne lâzım gelürdi diyüb ba'dehu savma'asına duhûl idüb dest-i bûsiyle müşerref olub teka''üd idicek Hazreti Mahdûm nevvera'llâhu merkadehu buyurdı kim babam ol üstün ineceği yirde oğlancıklar oynarlardı anlara zarar yitişmesün için indirmedük diyü buyurdı.

SONUÇ

Seyyid, padişah damadı, devlet adamlarının musâhibi, bahar aylarında sevinlerinin civar şehirlerden kendisini ziyaret etmek için toplanıp gelmesiyle Bursa'ya adeta bir derviş şenliği yaşatan Erguvan Bayramı'nın ana kahramanı olması, kendisine hürmeten ona yakın ikamet edenlerin devlet tarafından vergiden muaf tutulması ve bunun gibi daha pek çok sebep Emir Sultan'ın neden bu kadar sevildiğini göstermeye kâfidir. Bu kadar sevilen ve hürmet gösterilen bir şahsı konu alan eserlerin yazılması da çok doğaldır. Emir Sultan hakkında yazılan eserlerden olan "Menâkıbu'l-Cevâhir" de tarih, dil, tasavvuf, sûfî psikolojisi, toponomi, folklor gibi alanlarda araştırma yapacaklar için değerli bir kaynaktır.

EKLER

Ek 1: Menâkıbu'l-Cevâhir'in ilk ve son sayfası

Ek:2 Yahyâ b. Bahşî'nin türbesi

Ek 3: Bahşî'nin müderrislik yaptığı Kızılcatuzla köyündeki I.Murâd Hüdâvendigâr Camii

Kaynaklar:

- » Akçay, Ali İhsan "Gönenli Yahyâ b. Bahşî ve Mevlidi" *Süleyman Çelebi ve Mevlid:Yazılışı, Yayılışı ve Etkileri*, (Ed:Mustafa Kara-Bilal Kemikli) Bursa, 2007.
- » Algül, Hüseyin, *Bursa'da Medfun Osmanlı Sultanları ve Emir Sultan*, Marifet Yay., İstanbul, 1982.
- » Armağan, Mustafa, "*Emir Sultan'ın Edirne'de Yanan Kandilleri*", Bursa'da Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü, Bursa Kültür, Sanat ve Turizm Vakfı, Bursa, 2002.
- » Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Haz.: Kemal Yavuz-Yekta Saraç, Koç Kültür Sanat Tanıtım, İstanbul, 2003.
- » Atlansoy, Kadir, "*Emir Sultan Dönemi İlim, Kültür ve Sanat Hayatı Üzerine Bazı Değerlendirmeler*", Emir Sultan ve Erguvan, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2007.
- » Baldırzâde Selîsî Şeyh Mehmed, *Ravzâ-i Evliyâ*, Haz.Mefail Hızlı- Murat Yurtsever, Arasta yay., Bursa, 2000.
- » Bilge, Mustafa, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1984.
- » Çetin, Osman, "*Bursa'da Ayrıcalıklı Bir Mahalle: Emir Sultan*", Bursa Araştırmaları Dergisi, Bursa Araştırmaları Vakfı, Bursa, 2006.

- » Çoruh, Şinasi, *Emir Sultan*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, tarihsiz.
- » Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Yay., Ankara, 2000.
- » Kara, Mustafa, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Sır yay., İstanbul, 2001.
- » Kemikli, Bilal, "*Emir Sultan ve Edebi Muhiti*", Emir Sultan ve Erguvan, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2007.
- » Kılınc, Aziz, "*Ezine Yöresinin Folklorik Yapısında Manevi Ziyaret Yerleri*", Hacı Bektaş-ı Veli Araştırma Dergisi, sayı:19 (h.bektas.gazi.edu.tr).
- » Kunter, Halim Bakı, "*Emir Sultan Vakıfları*", Emir Sultan ve Erguvan, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2007.
- » Mecdî Mehmed Efendi, *Şakâyi-kı Nu'mâniyye ve Zeyilleri*, Çağrı Yay., İstanbul, 1989.
- » Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, Haz.:Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1996.
- » Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı Şemsî*, Haz.Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ yay., Bursa, 1997.
- » Oğuzoğlu, Yusuf, "*Emir Sultan'ın Yaşadığı Şehir: Bursa*", Emir Sultan ve Erguvan, Editör: Enes B. Keskin, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bursa, 2007.
- » Osmanzâde Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, Haz.Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi yay., İstanbul, 2006.
- » Şemsettin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara,1996.
- » Tanpınar, Ahmed Hamdi, *Beş Şehir*, Dergâh yay., İstanbul, 2005.
- » Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1995
- » Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Karesi Meşahiri*, Haz.Mehmet Sarı-Ahmet Karaman, Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, Balıkesir, 1999.
- » Yahyâ b. Bahşi, *Menâkıb-ı Cevâhir*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, no:4564.